

2022: Vol 3, Nr 2

doi: 10.24834/jotl.3.2.768

AVHANDLINGSARBETET OCH FORSKARLIVET: EN HISTORIA OM ENSAMHET, ÖVERGIVENHET OCH MINDERVÄRDESKOMPLEX

Janna Lundberg, Institutionen för samhälle, kultur, identitet, Malmö universitet,
janna.lundberg@mau.se

Elin Ennerberg, Institutionen för samhälle, kultur, identitet, Malmö universitet,
elin.ennerberg@mau.se

Abstract

In this article we examine doctoral supervision by discussing how doctoral supervisors can help PhD students manage feelings of loneliness, abandonment and career doubts. As our starting point we use the concepts of “quit lit” and “stay lit”. We discuss how critical views of academia can be managed in the supervision relation between PhD student and supervisor. The article begins by presenting a background of changing working conditions and norms within academia. Audit cultures, battles of prestige and an increasingly competitive academic labour market are some of the aspects discussed. Thereafter we present the theoretical framework of the article where we combine social psychology with higher education theory. We exemplify our arguments by using quit lit and staypieces that we analyse in relation to the doctoral student/supervisor relationship.

Keywords: doctoral supervision, staypieces, quit lit, careers

Sammanfattning

I denna artikel diskuterar vi hur handledare kan hjälpa doktorander hantera känslor av ensamhet, övergivenhet och karriärtvivel. I artikeln tar vi avstamp i quit lit och stay lit för att diskutera hur en kritisk syn på akademien kan hanteras i relationen mellan handledare och doktorand. Quit lit och stay lit är lekfulla engelska begrepp för litterära genrer som kan översättas till svenska som ”lämningslitteratur” eller ”övergivningslitteratur” och ”stanna-kvar-litteratur”. Ett mer välkänt engelskt ord för en genre är chick-lit, litteratur inriktad på en

tjejpublik som mottagare. Artikeln inleds med en bakgrundsbeskrivning av akademien i förändring. Granskningskultur, prestigekamp och en alltmer pressad akademisk arbetsmarknad är några av de aspekter som tas upp. Efter bakgrunden presenteras ett teoretiskt anslag som kombinerar sociologisk socialpsykologi med högskolepedagogik. Sedan ges exempel på quit lit och stay pieces som empiriskt material till vår analys.

Nyckelord: doktorandhandledning, lämningslitteratur, stanna-kvar-litteratur, karriär

Avhandlingsarbetet och forskarlivet: en historia om ensamhet, övergivenhet och mindervärdeskomplex¹

En nyligen utgiven rapport från UKÄ (2021) visar att en lägre andel av den svenska befolkningen numera påbörjar en forskarutbildning i Sverige. Samtidigt beskrivs villkoren för att stanna inom akademien som ytterst osäkra för de forskare och lärare som är beroende av kortare vikariat och/eller externfinansierad forskning för att kunna stanna inom akademien. Dessa osäkra arbetsvillkor kan försvåra både

rekrytering av individer och att behålla kompetent personal efter disputationen (SULF, 2021). Med tanke på de konsekvenser som beskrivs i SULF:s rapport, där ”Osäkerheten innebär en rädsla som beskrivs som tärande, en svårighet att förutsäga och planera både arbetsliv, karriär och privatliv, och skapar en känsla av bristande respekt, att man är utbytbar” (s. 3), kanske det inte är konstigt att en ny litterär genre, så kallad ”quit lit” blivit ett sätt att beskriva varför individer lämnar akademien? Quit lit är ett engelskt begrepp som används för att litterärt beskriva ett övergivande, ett lämnande av det ena sammanhanget, arbetsplatsen eller -gruppen för att göra något annat. På svenska kan det översättas till ”lämningslitteratur”, eller kanske ”litteratur om övergivande”.

I denna artikel diskuterar vi hur en doktorands möte med akademien kan se ut under forskarutbildningen. Vi resonerar om akademien som arbetsplats och olika perspektiv för handledaren och doktoranden på den akademiska socialiseringen. Finns det en möjlighet att komma överens med upplevelser av ensamhet, övergivenhet och mindervärdeskomplex? Eller kan dessa upplevelser undvikas genom utveckling av en annan sorts forskarmiljö, en miljö präglad av kollegial vänskapetik som förebygger dolda skador? Dolda skador är skador som påverkar och hindrar ens utveckling som forskare, men som inte syns direkt på ytan (Gill, 2017).

Att skriva en avhandling är ett omfattande arbete som pågår under en lång tid. Att handleda det arbetet är att ge sig in i en komplex och svårhanterlig relation som samtidigt består av kollegialitet, mentorskap och förebildlighet, roller som inte alltid går ihop. Balansen mellan känslomässigt och professionellt stöd är svår att hantera och ger ofta upphov till missförstånd i kommunikationen mellan doktoranden och handledaren (Christie & Garrote Jurado, 2013). I denna text letar vi efter svar på svåra frågor om hur man som handledare kan hantera känslor av ensamhet, övergivenhet och mindervärdeskomplex när de uppstår hos en doktorandanställd forskarstudent. Detta kanske är en extra stor utmaning eftersom

¹ Trots de kritiska perspektiv som förs fram i denna artikel om handledning inom akademien vill vi lyfta de förebildliga, hjälpsamma och generösa handledare som vi har mött inom akademien. Tack till er!

akademiker fortsätter kämpa med snarlika känslor även efter avklarad disputation (se ex. Eldén & Jonsson, 2014; Gill, 2017)?

Genom denna artikel bearbetas följande frågeställning:

Hur präglas handledningen av forskarstuderande av den kritiska synen på akademien som *quit lit*, *stay pieces*, och annan oro inför framtida arbetsvillkor uttrycker?

Artikeln inleds med en bakgrundsbeskrivning av akademien i förändring. Granskningskultur, prestigekamp och en alltmer pressad akademisk arbetsmarknad är några av de aspekter som tas upp. Efter bakgrunden presenteras ett teoretiskt anslag som kombinerar sociologisk socialpsykologi med högskole-pedagogik. Sedan ges exempel på *quit lit* och *stay pieces* som empiriskt material till analysen. Vi avslutar med en kritisk diskussion om i vilken mån vi presenterar ett svar eller ytterligare frågor utifrån till vår frågeställning.

Bakgrund – akademien i förändring

För att förstå en del av de dilemman som möter både doktorander och handledare behöver vi reflektera kring akademien som ideal och som arbetsplats. Förändringen av akademien beskrivs av många forskare internationellt och i Sverige som ett skifte från en kultur som prioriterat en akademisk etik byggd på sanningssökande och ömsesidig respekt (Shils i Turner, 2019) till en granskningskultur som prioriterar administration och mätbarhet i form av t.ex. publikationer och forskningsanslag (Lindberg-Sand & Sonesson, 2016). Fokus på just produktion av kunskap och konkurrens om forskningsmedel verkar leda till känslomässiga trauman och stress hos många akademiker (Mannevuola & Valovirta, 2019), samtidigt som systemet i sig upplevs svårt att förändra. Akademiskt arbete och utbildning kan idag ses som präglad av olika former av prestige, där kamp om kunskapsstolkningar samexisterar med ekonomisk belöning och en kamp om prestige (Blackmore & Kandiko i Cannizzo, 2019). Samtidigt har akademiska karriärvägar ofta blivit mer prekära i form av tidsbegränsade och/eller deltidstjänster som en förväntad del av den postdoktorala tillvaron (SULF, 2021; Ylijoki, 2019).

Utsattheten efter disputationen beskrivs till exempel av olika forskare i boken *Efter festen: om konsten att utvecklas från doktor till docent eller en överlevnadsguide för den postdoktorala tillvaron* (Eldén & Jonsson, 2014). Här förmedlas olika exempel på hur skrivande av bokkapitel (Eriksson-Zetterqvist & Östberg, 2014), gästforskarvisiter (Svensson, 2014) och anslagsskrivande (Axelsson, 2014) kan användas för att bygga vidare på en karriär inom akademien. Texterna ger också exempel på de tvivel som kantar vägen efter disputationen och som återstår långt senare, där ”det kan räcka med en refusering, en sågning på en konferens eller [...] den ibland dånande tystnaden från kollegor som inte verkar bry sig om det jag skriver för att mitt ego ska skaka i grunden” (Svensson, 2014, s. 232). De forskare som delar med sig av sina berättelser har dock alltså valt att stanna inom akademien efter festen. Som dessa och liknande ”*stay pieces*”, dvs utsagor från de akademiker som väljer att stanna kvar, visar finns det också en vilja att förändra akademien till det bättre genom exempelvis ökat samarbete och kollegialt stöd (Kendal & Waterhouse-Watson, 2020, s. 6). Holmström (2018) visar också att det är just ensamarbetande doktorander som kämpar mest med känslor av mindervärde. Andra studier visar att det kan finnas fördelar med forskarskolor och forskning inom projekt just på grund av samarbete och kollegialt stöd, särskilt när det gäller att fullfölja sitt avhandlingsarbete (Christie & Garrote Jurado, 2013).

Ylijoki (2019, s. 110) visar hur den ökande konkurrensen inom akademien i Storbritannien också leder till att vissa akademiker blir till vinnare inom det rådande systemet och delar med sig av berättelser om lycka, arbetsglädje och framgång. I dessa berättelser beskriver Ylijoki hur “the happiness narrative builds a distinction from ordinary paid work” genom att akademiskt arbete ses som ett kall byggt på stark hängivenhet. Engagemang för forskningen och det egna ämnet ses även inom SULF:s rapport som tudelat; engagemanget för forskning och undervisning driver och inspirerar, samtidigt som det kan bidra till att det är svårt att sätta gränser och upprätthålla en rimlig arbetsbörda (2021). Mannevo och Valovirta (2019) menar att det är just kärlek till yrket och till akademien som möjliggör att akademiker står ut med undermåliga arbetsvillkor och har tålamod med systemet trots dess många brister.² Även inom quit lit beskriver många forskare som väljer att lämna akademien både egna personliga framgångar och positiva känslor (Kendal & Waterhouse-Watson, 2020) som verkar kopplade till den del av akademien som fortfarande präglas av Shils akademiska etik. Spänningen mellan positiva känslor inför utbildning, forskning och den egna ämnestillhörigheten och negativa känslor inför konkurrens och de “hidden injuries” (Gill, 2017) som forskare upplever är inte helt lätta att skilja åt eftersom forskare är vana vid att ständigt utvärdera och förbättra sin egen arbetsinsats (Mannevo & Valovirta, 2019).

Mikrointeraktion, socialpsykologi och högskolepedagogik

Vi går i denna text in på några situationer av mikro-interaktion som vi menar är betydelsefulla för att vara i – och bli till genom – handledning, seminariearbete och avhandlingsskrivande. Exempelen kommer både från quit lit och stay pieces. På så sätt hoppas vi bidra till ökad förståelse av hur en process som leder till ett gott avhandlingsarbete, och inledningen till ett gott förhållande till den akademiska arbetsmiljön, kan se ut. Både akademisk quit lit och akademiska stay pieces lyfter fram mikrosituationer som betydelsefulla för beslutet att stanna eller lämna.

Vi utgår från ett socialpsykologisk teoretiskt anslag inspirerat av George Herbert Mead, Johan Asplund och Erving Goffman: Enligt Meads (2015) socialpsykologiska teori skapas ens individuella ”jag” och sociala ”mig” (I och me) genom reflexivitet mellan jaget och andra människor (särskilt genom signifikanta – särskilt betydelsefulla – andra), oss själva och samhället omkring oss (generaliserade andra); hur vi behandlar varandra (me) får en effekt på vilka (I) vi blir. Detta är i sin tur de minsta enheterna, på mikronivå, som tillsammans utgör samhället på makronivå. Det är genom social responsivitet och asocial responslöshet som vi reglerar ”det sociala livets elementära former”, enligt sociologen Asplunds (1987) Mead-inspirerade socialpsykologi. Goffman (2020) är ytterligare en socialpsykolog som med sitt begrepp intrycksstyrning satt ord på människors arbete med att försöka

²Den praktiska filosofen Torbjörn Tännsjö (2017; 2021) akademiska memoarer beskriver ett arbetsliv i en högt älskad men ändå ofta frustrerande orättvis akademi. Martin Engbergs (2017) roman om den eviga litteraturvetaren ”Jonas” konstanta misslyckande är ytterligare en berättelse om hur envist man kan vilja hänga kvar vid akademien trots att man gång på gång får reda på att man inte duger. I Lydia Sandgrens (2020) Samlade verk finns en försvunnen framgångsrik akademiker vars briljanta och ouppnåeliga skugga förföljer den mindre lyckade akademikern men skickliga förläggaren ”Martin”. I romanen Stoner av John Williams (2014) beskrivs en evigt knegande akademiker som stolt sväljer det ena nederlaget efter det andra, både inom akademien och i sitt privatliv. Han arbetar hårt och visar talang, men arbetet ger aldrig den belöning som arbetsinsatsen förtjänar. Likadant får läsaren följa en vänlig familjeman förlora relationer till både sin dotter och hustru trots ett oändligt tålamod med hårda ord och stränga krav. Romanen illustrerar ett stoiskt ideal som håller akademien, forskningen och undervisningen som det högsta, trots motgångar, svågerpolitik och andra orättvisor.

kontrollera vilket intryck andra får av en själv. Vardagslivets dagliga självframställning regleras likt olika sorters masker som låter oss spela olika roller på vardags-scenen. Problem uppstår när handledare och doktorander försöker kontrollera de bilder de sänder ut av sig själva, i kontrast till vad de tror sig ha sagt och gjort. Då har situationen ramats in på olika sätt och därmed uppstår dissonanser (se Persson, 2019 om Goffmans "frame"-begrepp). Denna sorts situationer tas upp till diskussion av Lindén (2016). Hon beskriver hur samma bekymmer kan ses och förstås helt olika beroende av om man ser det ur huvudhandledarens, en annan handledares eller doktorandens perspektiv. Vanliga problem som kan drabba doktoranden är att den har:

- "realistiskt hög ambitionsnivå och perfektionism" (s. 90);
- "känslor av osäkerhet och sorgsenhet" (s. 91)
- "sociala och personliga dimensioner av stress" (s. 96) såsom onda cirklar och social ordning/hackordningsstruktur: "Eftersom doktoranden respekterar och strävar efter att få ett godkännande av den (dominanta) akademiska världen, kan en nedlåtande attityd från dess representanter orsaka en sänkt självkänsla hos doktoranden: 'Jag borde kunna detta, jag duger inte, jag borde säga ifrån'. Skammen lurar runt hörnet." (s. 96)

Doktorander kan också känna sig ensamma med sitt projekt i en sorts intellektuell isolering där de upplever att de inte har någon att dela processen med, särskilt om deras avhandlingsämne ligger långt ifrån doktorandkollegor och handledares projekt (Skakni, 2018). Lamont (2010) beskriver utifrån sin omfattande studie av forskningsfonders styrelser hur de professorer som beviljar forskningsmedel framför allt beviljar projekt som liknar deras egen forskning. Den reproducerande kraften motverkar därför ofta uttalade kriterier som originalitet och nytänkande. Denna reproduktion kan bli ett problem om doktoranden utnyttjar sin rätt att välja sitt avhandlingsämne och valt att göra något annat än vad professorn önskat (Sonesson & Lindberg-Sand, 2016).

Akademisk reproduktion i kombination med upplevelser av akademins hierarkiska ordning, där vissa anses neutrala och andra anses bryta mot ordningen (Haj Brade 2017), skapar ytterligare känslor av utanförskap och tvivel hos de doktorander som befinner sig i minoritetsposition (utifrån exempelvis kön, ras/etnicitet, klass, sexualitet, kroppsform och funktion). På senare tid har arbete med jämställdhetsintegrering och genusperspektiv inneburit att frågor om kön uppmärksammas alltmer, medan andra sociala kategorier som grund för exklusion och utanförskap fortfarande är mindre uttalade som ett problem inom akademien. Haj Brade (2017) fokuserar på "innanförskap" och akademisk "förståhet" i sin experimentella avhandling där akademien presenteras som ett eget väsen med egen röst. "Förståhet" är ett nyskapande ord som ska föra tankarna till en motsats till det mer vanliga begreppet "andrahet/annanhet". Detta för att skapa uppmärksamhet på "den första" snarare än "den andre". Akademien tar sig formen av en kör i ett antikt drama, som antingen hejar på eller försöker bromsa en doktorand som tar ut svängarna bortom de outtalade och uttalade gränserna, eller skrivna och oskrivna (dolda) läroplanen med Broadys (1981) och Jacksons (1968) begrepp. Doktoranden själv svarar med både utmaning och underkastelse efter efterfrågade ideal samtidigt som akademins maktordningar är det studieobjekt som beforskas kritiskt. Akademins motstånd mot att bli forskningsobjekt beskrivs både med en fiktiv och en empiriskt grundad dramatik: en professor går nästan till handgripligheter efter en kritisk fråga om han aldrig varit med om någon positiv särbehandling, eller fått någon fördel av sina akademiska föräldrar vid sin akademiska karriär, trots att han sitter i samma fysiska stol som hans far en gång satt i. En total meritokrati hävdas som ett medel för rättvisa (Haj Brade, 2017).

En mer traditionellt sorterad bild av akademien tecknas upp i Peixotos (2014) avhandling där det visas hur den framgångsrika akademikern blir till, skapar ett habitat, i de motstridiga krav som ställs från den vetenskapliga disciplinen (doxor), från informella och formella kriterier samt genom en iscensättning, ett habitus, av en forskarroll som ”lämpad”. För att iscensätta – performativt föreställa – sin egen lämplighet krävs att man är socialiserad in i forskargemenskapen.

Brodin och Lindén (2016) tecknar tillsammans upp en mörk historia om vad hinder i socialisationsprocessen kan få för effekter och hur de kan uppstå:

.../ när doktoranden inte hittar någon att identifiera sig med, har svårt att utveckla djupare teoretisk/metodologisk förståelse, är isolerad eller inte själv ansvarar fullt för sitt avhandlingsprojekt. Den gemensamma komponenten i dessa hinder är brist på bekräftelse i olika former. För att socialisationen ska falla väl ut krävs det att doktoranden blir uppmärksammas av de potentiella rollmodellerna [signifikanta andra], att doktorandens kunskaper och färdigheter accepteras av experterna, att doktoranden blir hörd i miljön och att doktorandens försök att positionera sig uppskattas av de andra.

(Brodin & Lindén, 2016, s. 121).

Såväl inom den högskolepedagogiska litteraturen som i sociologisk socialpsykologi beskrivs hur beroende människor är av andras respons. Om det är responsen från en signifikant andre eller respons från en ”rollmodell” spelar mindre roll än det fundamentala faktum att det behövs uppmärksamhet, acceptans och uppskattning för att bli en del av den sociala gemenskapen.

Etnologerna Billy Ehn och Orvar Löfgren (2013) beskriver en universitetsvärld fylld av mindervärdeskomplex, ensamhet, konkurrens och skamkänslor: professorer som baktalar varandra, lektorer vars puls rusar under föreläsningarna och disputationer där opponenterna passar på att lyfta sig själva mer än diskutera avhandlingen är ett par exempel på hur mycket socialt spel som pågår i de akademiska korridorerna. Seminarierummets känslostormar har beskrivits av åtskilliga framgångsrika akademiker, trots deras utåt förmedlade träffsäkra självsäkerhet (Cronqvist & Mauritz, 2016). Men hur kan en handledare stötta en doktorand att ge sig in i denna värld av oskrivna regler och styrda intryck, när till och med de som redan har en trygg plats ofta överrumplas av sina egna mindervärdeskänslor?

Framgång eller fall efter festen?

Trots att ökad granskning och konkurrens har introducerats inom akademien och därmed gjort själva akademien till mer jämförbar med andra yrken som också präglas av marknadsekonomiskt tänkande verkar akademien ändå fortsatt uppfattas som en väldigt speciell karriär. McKenzie (2021) skriver att en akademisk karriär är en unik investering inte bara i tid och utbildning, utan också i form av känslor (emotional labour). Detta kan också förklara varför utsagorna om att lämna akademien präglas av just känslor, kopplade till både hälsoaspekter på ett personligt plan och arbetsvillkor på en institutionell eller politisk nivå (Kendal & Waterhouse-Watson, 2020).

Holmström (2018) visar hur ensamma och övergivna och exkluderade doktorander som skriver ensamarbeten kan känna sig. Han beskriver hur brist på erkännande ofta grundar sig i informella socialisationsprocesser som är svåra att avkoda. Enligt undersökningen är detta en vanligt förekommande situation särskilt hos ensamarbetande kvinnliga doktorander. Spross (2021) har skrivit en uppmärksammas skönlitterär bok om att lämna akademien för att hellre ägna sig åt omsorgsarbete

inom vården än åt arbete med forskning. Trots att Spross karaktär i boken får forskningsmedel efter disputationen, och trots att hon är en lärare som uppskattas av studenterna, får hon till slut nog av den meningslöshet hon upplever inom akademien. En meningslöshet förstärkt av nepotism och förväntningar om att gå i sina handledares fotspår. Hon beskriver hur hon i sin tur också vägrar infoga sig i akademins hierarkiska maktordning (jämför Haj Brade, 2017; Peixoto, 2014). Informella socialisationsprocesser, som vi kan känna igen från både Holmströms (2018) och Peixotos (2014) studier gestaltas av Spross (2021) på följande sätt:

Efter disputationen förväntas man kunna stå på egna ben och skapa en karriär. Det är i alla fall vad de säger. I verkligheten är de allra flesta beroende av att en professor, kanske ens tidigare handledare, drar in pengar till en genom att ro hem feta forskningsanslag. Det krävs alltså att man har lyckats bygga en stark relation till någon av silveryrgarna. Om det berodde på min personlighet eller mitt intellekt kan jag bara spekulera i. Men det är klart att jag hade mina misstankar. Det var hur som helst ingen som ville ha mig i sitt projekt. Ingen som brukade titta in på mitt kontor och fråga vad jag höll på med, om jag skulle vara intresserad av att jobba ihop. Det var någonting med mig som retade upp dessa silveryrgar och överstемoguler.

Det ansågs i största allmänhet att jag på något sätt skändade Akademien genom min blotta närvaro. Jag hade blivit använd som exempel på Akademins förfall, av en professor som med mycket nostalgi i rösten drömde sig tillbaka till en tid med tydliga hierarkier, där det inte fanns doktorander som ens tänkte en tanke på att organisera sig fackligt. Ofta gick jag rakt in i skickligt gillrade fällor, när jag glömde att allt jag sa alltid var ett direkt debattinlägg i en ständigt pågående diskussion om Vetenskapens värde.

(Spross, 2021, s. 23)

Christie och Garrote Jurado (2013) beskriver hur doktorander låtsas förstå i stället för att våga fråga. Att ta emot feedback och bli en del av akademien innebär att avkoda de maktordningar som råder vid universitetet. Detta kräver lång träning i outtalade normer. Spross (2021) visar i sin bok hur det kan gå när man vägrar spela det spelet och i stället synar de akademiska maktordningarna.

Akademien ställer många svårförenliga krav på forskning, undervisning och administration. Ibland kritiserar villkoren utifrån genusperspektiv genom att definiera de minst meriterande men tidskrävande arbetsuppgifterna som "akademiskt hushållsarbete" (Kalm, 2019). Det är inte ovanligt inom akademien med sjukskrivningar på grund av utmattningsdepression (Söderlund, 2021). Helsing är en forskare som analyserar de ohållbara och genusrelaterade villkoren i akademins prestationskultur på följande sätt:

Ibland funderar jag över vem som egentligen tjänar på att denna idealbild kring en framgångsrik forskare fortsätter att reproduceras. Kanske är det ett normsystem som upprätthålls för att utestänga vissa och få dem att känna sig mindre välkomna. Idealet om en produktiv vetenskaplig maskin med ständig flexibilitet och stringens är omöjligt, eller åtminstone mycket svårt, att förverkliga om man har omsorg om andra. Och det är en idealbild som i allmänhet tycks gynna män och avskräcka kvinnor, som fortfarande är i minoritet på intellektuella topposter.

(Helsing, 2021)

En liknande kritik mot akademien framförs av Gill (2017), som efter en personlig text om hur hon själv upplevde avslag från en akademisk tidskrift reflekterade över känslor av skam och besvikelse fick en flod av berättelser från andra akademiker med liknande upplevelser. Gill drar slutsatsen att den press, de "hidden injuries", som skapas inom det akademiska systemet som ett resultat av minskade resurser för forskning och undervisning behöver hanteras organisatoriskt genom kollektivt motstånd, och inte

individualiseras till berättelser om enskilda akademiker som inte klarar pressen av en orimlig arbetsbörda.

Om vi tolkar de empiriska situationer vi beskrivit ovan utifrån intrycksstyrning ser vi att mikrosituationer, när individen ensam försöker hantera de nederlag som upplevs inom akademien leder till tvivel som ofta kopplas till hur individen framstår på "forskarscenen". Paradoxalt nog är inte akademiska framgångar, som i Spross fiktiva fall, nog för att kunna styra eller lita på bilden av en framgångsrik forskare. I stället är det kollegial bekräftelse på en annan nivå – känslan av att bli inbjuden och vara en del av ett kollegialt sammanhang – att leta efter en social responsivitet - som uttrycks i situationerna ovan. Kanske är denna sociala responsivitet extra svår att uppnå inom akademien eftersom bilden av kollegialt stöd och uppmuntran inte passar ihop med de ideal om framgång som Helsing och Gill beskriver?

Lösningar eller slutsatser?

Så vad har vi nu kommit fram till? Att akademien är en plats för konkurrens och kritik. En plats för ensamhet och isolering. Där mindervärdeskomplexen odlas och frodas och sociala strukturer lyser med all sin kraft för att få personer som redan känner sig underlägsna, utsatta för minoritetsstress, i samhället utanför akademien att känna av ett ännu högre tryck. Är detta en plats doktorander ska uppmuntras att försöka passa in i, anpassa sig efter, leva upp till kraven för? Eller är det en plats varje person med självbevarelsedrift borde lämna? Hur navigerar handledare mellan en överdriven romantisering av forskningens frihet, skrivandets glädje och möjligheterna att få skapa en gemenskap för forskning och undervisning fylld av kollegialitet, samarbete och kreativ glädje?

Akademien är en plats med höga krav på prestation och ofta otillräcklig tid och ersättning för genomförandet av kvalificerat arbete inom undervisning, forskning och administration. Det är vanligt att doktorander inte får den mängd handledning de önskat från sin handledare, handledare klagat ofta på att de är för upptagna för att hinna med att ge feedback och träffas för vägledande samtal (Brodin m. fl. 2016; Christie & Garrote Jurado, 2013). Lindén (2016) skriver "att ägna sig åt att ta reda på doktorandens bild av verkligheten är emellertid inte förlorad tid när det kommer till lärande" (s. 99). En tänkbar lösning för en stressad arbetssituation för en akademiker med handledningsuppdrag är alltså att inte ställa in ett möte eller vara svårtillgänglig utan att hellre prioritera att lägga tid på att lyssna på doktoranden och förstå doktorandens perspektiv på sitt arbete. På så sätt kan man alltså spara tid och energi som handledare.

Mannevou och Valovirta (2019) diskuterar också hur forskare inom akademien kan hjälpa varandra med avslag och känslor av mindevärde genom att skapa "collegial friendship based on ethics, co-work and sharing" (s. 86). Att hitta gemensamma kollegiala sammanhang för att motverka en del av den individualistiska framgångskultur som präglar akademien kan ses som ett sätt att försöka förändra den lokala arbetskulturen. Som handledare till doktorander kan detta resonemang utökas för att försöka bygga interaktionsritualer som betonar andra värden inom forskningen än just konkurrens och utsatthet. Ett annat sätt att ifrågasätta och diskutera akademiska strukturer och organisationen med doktorander kan vara att betona processen i avhandlingsarbetet som just grundat i doktorandanställningen, där doktoranden som en självklarhet ska ta semester, vara sjukskriven vid sjukdom och föräldraledig utan att använda dessa ledigheter till akademiskt arbete.

Vi menar också att det finns glädjeämnen att ta vara på i mikrointeraktionen: Att uppmuntra en doktorands skarpa formulering i ett mail fyllt av ängsliga frågor; att nicka och med hänvisning till forskar-studenten bygga vidare på forskarstudentens trevande fråga under det högre seminarier; att fråga hur det går, hur det mås och prata om sådant som sker på ledig tid utanför arbetet; Att prata om hur livet i vardagen, med familj, vänner och under tid som ägnas åt fritidssysslor ibland glider samman med forskningen; Hur en idé kan komma under en promenad i skogen eller hur man vaknar en morgon med fingrarna sprittande av lust att knappa på tangentbordet. Vi menar också att man kan hitta en njutning i ensamhet och isolering, att få vara i fred med sin egen eller en annans text. Att skriva och läsa och tänka i ett eget rum är inte bara ensamhet utan också ett tillfälle för att få vara i fred. Att vara isolerad kan – för de med små barn och en privatsituation som på andra sätt kan vara stressig – vara nödvändigt för att få ihop den där stora boken en gång för alla. För en doktorand som kommer till forskarstudierna från en profession kan det vara nödvändigt att komma bort från det bekanta, från praktiken, för att på distans kunna analysera det tidigare så självklara (se ex. Lundberg, 2018).

Frågeställningen vi försökt bearbeta genom denna artikel lyder:

Hur präglas handledningen av forskarstuderande av den kritiska synen på akademien som *quit lit*, *stay pieces*, och annan oro inför framtida arbetsvillkor uttrycker?

Kanske *quit lit* och *stay pieces*, förutom att erbjuda välbehövd kritik mot akademien på individuella, organisatoriska och samhällsliga plan, också kan vara ett sätt att avdramatisera den akademiska karriären i perspektiv till andra karriärer? Kanske kan en doktorand, inspirerad av en försonande skildring i ett vittnesmål i en *stay piece*, acceptera vissa dysfunktionella strukturer men ändå hitta sin skyddade, meningsfulla och kollegiala plats inom akademien? Kanske kan den doktorand som innan – eller efter – disputationen väljer att lämna akademien hitta stöd för att lämna i *quit lit*? Det finns andra arbeten utanför akademien där andra ordningar styr verksamheterna, ordningar som kanske passar bättre? Kanske handlar valet av och möjligheterna till en post-doktoral tillvaro som handledaren ska handleda mot mer om flexibla arbetsvillkor, lön och arbetsuppgifter än om vem som ”håller måttet”, vem som duger och vem som blir inkluderad i den ena eller andra forskningsansökan efter disputation?

Referenser

- Asplund, J. (1987). *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Korpen.
- Axelsson, T. (2014). Att söka anslag. I Eldén, S. & Jonsson, A. (red). *Efter festen: om konsten att utvecklas från doktor till docent eller en överlevnadsguide för den postdoktorala tillvaron*. Lund: Studentlitteratur. s. 109–126.
- Broady, D. (1981). *Den dolda läroplanen : KRUT-artiklar 1977-80*. Uppsala: Symposion.
- Brodin E., Lindén, J., Sonesson, A. & Lindberg-Sand, Å. (red.). (2016). *Forskarhandledning i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Brodin E. & Lindén, J. (2016). *Doktorandens socialisation och akademiska identitetsutveckling*. I Brodin E., Lindén, J., Sonesson, A. & Lindberg-Sand, Å. (red.). *Forskarhandledning i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur. s. 113–154.
- Burman, Å. (2017). *Bli klar i tid - och må bra på vägen: handbok för doktorander*. Stockholm: Natur & kultur.
- Cannizzo, F. (2019). *Academic craftwork: On authenticity and value in academia*. I Cannizzo F., Osbaldiston, N. (red) *The Social Structures of Global Academia*. London: Routledge. s. 91–106.
- Christie, M., & Garrote Jurado, R. (2013). *Using communicative action theory to analyse relationships between supervisors and PhD students in a technical university in Sweden*. *Högre Utbildning*, 3(3), 187–197.

Lundberg & Ennerberg

- Cronqvist, M. & Maurits, A. (red.) (2016). *Det goda seminariet: forskarseminariet som lärandemiljö och kollegialt rum*. Göteborg: Makadam.
- Ehn, B. & Löfgren, O. (2013). *Hur blir man klok på universitetet?* Lund: Studentlitteratur.
- Eldén, S. & Jonsson, A. (2014) *Efter festen: om konsten att utvecklas från doktor till docent eller en överlevnadsguide för den postdoktorala tillvaron*. Lund: Studentlitteratur.
- Engberg, M. (2017). *En enastående karriär*. Stockholm: Norstedts.
- Ericsson-Zetterqvist, U. & Öberg, J. (2014). *Att skriva böcker och bokkapitel*. I Eldén, S. & Jonsson, A. (red). *Efter festen: om konsten att utvecklas från doktor till docent eller en överlevnadsguide för den postdoktorala tillvaron*. Lund: Studentlitteratur. s. 37–52.
- Gill, R. (2017). *Beyond individualism: the psychosocial life of the neoliberal university*. I Spooner, M. (Ed.), *A critical guide to higher education & the politics of evidence: resisting colonialism, neoliberalism, & audit culture*. Regina, Canada: University of Regina Press.
- Goffman, E. (2020). *Självframställning i vardagslivet*. (Sjunde upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Göransdotter, R. (2021). *Vilken framtid skildrar quit lit för oss doktorander?*. Curie 2021-10-12. <https://www.tidningencurie.se/kronikor/vilken-framtid-skildrar-quit-lit-for-oss-doktorander/>
- Haj Brade, L. (2017). *Vi, de neutrale: skitser til udfordring af akademisk førstehed*. Lund : Lunds universitet.
- Helsing, M. (2021). *Respons 6/2021*. <http://tidskriftenrespons.se/artikel/min-vag-till-utmattning/>
- Holmström, O. (2018). *Ensamarbetande doktoranders perspektiv på forskarutbildning och doktorandtillvaro : Ämnesmässig ensamhet, den informella socialisationens kraft och erkännandets betydelse*. Högre Utbildning, 8(1), 14–29. <https://doi.org/10.23865/hu.v8.1138>
- Jackson, P.W. (1968). *Life in classrooms*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Kalm, S. (2019). *Om akademiskt hushållsarbete och dess fördelning*. Sociologisk forskning, 56(1), s. 5–26.
- Kendal, E. & Waterhouse-Watson, D. (2020). *I'm a unicorn, ask me how! What the rise of "quit lit" and "staypieces" says about higher education and academia*. Studies in Higher Education. DOI: 10.1080/03075079.2020.1770714
- Lamont, M. (2010[2009]). *How professors think: inside the curious world of academic judgment*. (First Harvard University Press paperback edition). Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Lindberg-Sand, Å. & Sonesson, A. (2016). *Begreppet kvalitet och dess varierande innebörder*. I Brodin E., Lindén, J., Sonesson, A. & Lindberg-Sand, Å. (red.). *Forskarhandledning i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur. s. 243–258.
- Lindén, J. (2016). *Problem i handledning*. I Brodin E., Lindén, J., Sonesson, A. & Lindberg-Sand, Å. (red.). *Forskarhandledning i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur. s. 81–107.
- Lundberg, J. (2018). *"En återblick på distans: undervisning av gymnasieelever och lärarstudenter"*, I Persson, A. (red.). *Blivande lärare och deras lärare: introduktion till lärarutbildningen*. Stockholm: Liber. s. 151–165.
- McKenzie, L. (2021) *Unequal expressions: emotions and narratives of leaving and remaining in precarious academia*. Social anthropology, 29 (2) s. 527–542.
- Mannevo, M. & Valovirta, E. (2019) *Affective infrastructures of global academia*. I Cannizzo F., Osbaldiston, N. (red) *The Social Structures of Global Academia*. London: Routledge.
- Mead, G.H. (2015). *Mind, self, and society: the definitive edition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mårtensson, K. (2014). *Influencing teaching and learning microcultures: academic development in a research-intensive university*. Lund : Lunds universitet.
- Persson, A. (2019). *Framing social interaction: continuities and cracks in Goffman's frame analysis*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Peixoto, A. (2014). *De mest lämpade: en studie av doktoranders habituering på det vetenskapliga fältet*. Göteborg : Göteborgs universitet.

- Roxå, T. (2014). *Microcultures in the meso level of higher education organisations: the commons, the club, the market and the square*. Lund: Lunds universitet.
- Sandgren, L. (2020). *Samlade verk*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Skakni, I. (2018) *Doctoral studies as an initiatory trial: expected and taken-for-granted practices that impede PhD students' progress*, *Teaching in Higher Education*, 23 (8), 927-944.
- Sonesson, A. & Lindberg-Sand, Å. (2016). "Forskarutbildningen och handledningsuppdraget", I Brodin E., Lindén, J., Sonesson, A. & Lindberg-Sand, Å. (red.). *Forskarhandledning i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur. s. 51–61.
- Spross, L. (2021). *Vård, skola och omsorg: roman*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- ST & SFS (2021). *Hur mår doktoranden? En rapport från fackförbundet ST och SFS doktorandkommitté om forskarstuderandes psykosociala arbetsmiljö*. (Rapport). Stockholm: Fackförbundet ST och Sveriges förenade studentkårer.
- SULF (2021) *I skuggan av osäkerheten: om externfinansiering, osäkra anställningar och arbetsmiljö på universitet och högskolor*. Stockholm: Sveriges universitetslärare och forskare.
- Svensson, P. (2014). *Att spela med eller inte? Existentiella grubblerier efter festen*. I Eldén, S. & Jonsson, A. (red). *Efter festen: om konsten att utvecklas från doktor till docent eller en överlevnadsguide för den postdoktorala tillvaron*. Lund: Studentlitteratur. s. 231–246.
- Söderlund, H. (2021). *Den utbrända hjärnforskaren: personliga erfarenheter, fakta och vägen till läkning*. Stockholm: Bonnier fakta.
- Turner, S. (2019) *Beyond the academic ethic*. I Cannizzo F., Osaldiston, N. (red) *The Social Structures of Global Academia*. London: Routledge.
- Tännsjö, T. (2021). *Etikprofessorn*. Lidingö: Fri Tanke Förlag.
- Tännsjö, T. (2017). *Vänsterdocenten*. Lidingö: Fri Tanke Förlag.
- UKÄ (2021a). *Fokus forskarutbildning – Ny kunskap från UKÄ:s temaprojekt* (Rapport 2021:35). Stockholm: Universitetskanslersämbetet.
- UKÄ (2021b) *Doktorandspegeln 2021: Doktorandernas upplevelser av att genomföra forskarutbildningen under coronapandemin* (Rapport 2021: 27). Stockholm: Universitetskanslersämbetet.
- Williams, J. (2014). *Stoner*. Stockholm: Natur & kultur.